

O‘zbek va koreys xalq og‘zaki ijodida ayol timsolining ahamiyati

Mamirjonova Mohichehrabonu Ulug‘bek qizi – O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek va koreys xalq og‘zaki ijodi namunalarida o‘zining donoligi, xulq-atvori, ko‘rsatgan qahramonliklari tufayli mashhurlikka erishgan ayol obrazlari haqida umumiy ma’lumotlar keltirilgan. Shuningdek, maqolada ayol timsollari berilgan asarlarning ham qisqacha tavsifi berib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: “To‘maris afsonasi”, “Alpomish” dostoni, “Kuntug‘mish” dostoni, “Arang afsonasi”, “Kumixo” asari, “Quyosh va oy qo‘shiq-lari”, “Danggum bokira qiz afsonasi, “Segenbonpuri” yoki “Chachongbi dehqonchilik ma’budasi”, “O‘lik ruhlarni yer osti dunyosiga olib boradigan ma’buda” (Yettinchi Malika) asari, “Jezu oroliga ko‘chib o‘tgan ilon ma’budasi”.

Ma’lumki, adabiyot va san’at asarlari jamiyat taraqqiyotining muayyan bosqichlarida uning ehtiyojlari tufayli yuzaga kelib, mazkur jamiyat hayotini ifoda etib, aks ettirib, shu jamiyat bilan birga taraqqiy etadi, o‘z davrini yashab keyingi avlodlar uchun ham ma’naviy boylik sifatida xizmat qiladi. Muayyan ijtimoiy jamiyat yo‘q bo‘lib ketib, o‘rniga yangi bir ijtimoiy tuzum kelishi mumkin. Lekin adabiyot va san’at asarlari yo‘qolib ketmaydi, balki umuminsoniy ideallarni aks ettirib, muayyan davrga, xalqqa mansub bo‘lgani uchun u tarixiy va abadiy bo‘lib qoladi. Bu fikrlarni yozma adabiyotdan birmuncha avvalroq paydo bo‘lgan xalq og‘zaki ijodiga ham tadbiq etishi mumkin. Folklor va uning janrlari uzoq va murakkab tarixiy yo‘lni bosib o‘tdi. Ming yillar davomida ijodkor xalq folklorning xilmal-xil janrlarida boy adabiy meros yaratdi. O‘zbek va koreys xalq og‘zaki ijodidagi ayol timsollarining mavjudligi va ularning asosiy o‘rinda ekanligi xalq turmush tarzida ham ayollar ahamiyatining yuqoriligidan dalolat beradi.

“To‘maris afsonasi” asarida ifodalangan, ayol kishi bo‘lishiga qaramay, mard, jasur, g‘oyat katta qabilaga sardorlik qilgan To‘maris obrazini haqiqiy vatanparvarlik tuyg‘usi kamol topgan shaxs timsolida ko‘rish mumkin. Yana shuni ta’kidlash joizki, To‘maris xalq manfaatlaridan ko‘ra o‘z manfaatini ustun qo‘ymadi. Vaholanki, Eron shohi Kayxusrav To‘marisga qayliq bo‘lishligini taklif qilganda rozi bo‘lishi, shohona yashashi, qolgan umrini sernaqsh koshonalarda, zeb-ziyat ichida davom ettirishi ham mumkin edi. Lekin u unday qilmadi. Xalqini o‘yladi, unga qayg‘urdi. O‘ziga emas yurtiga, boyliklariga ega bo‘lishni ko‘zlagan Kayxusravning yovuz niyatini payqadi. Bu esa o‘z navbatida, xalqiga qayg‘urish, manfaatlarini o‘ylash, ona yurtiga mehribonlik tuyg‘ularining barq urib rivojlanganini anglatadi. Holbuki, vatanparvarlik tuyg‘ularining asosiy tamoyillari ham shu xislatlarga asoslangan.

“Alpomish” dostonida ifodalangan asosiy obrazlardan biri Oybarchin qalmoqlar orasida talashga qolmasligi, yurtdoshlarining begonalarga xor bo‘lmasligi, o‘z sevgisi, baxti

uchun kurashgan o‘zbek ayolidir. Oybarchin siyomosida mardlik, o‘ziga ishonch hissi, jasorat, har qanday qiyin holatda taslim bo‘lmaslik, o‘z sevgisiga nisbatan sadoqat, or-nomusni ko‘rish mumkin.

“Kuntug‘mish” dostonidagi asosiy qahramonlardan biri Xolbeka butun doston davomida aql-farosat bobida, go‘zallikda, mehr-muhabbatda tengsiz ayol siyomosini yaratadi. Qahramonning boshiga qanchalik og‘ir sinovlar tushmasin, umidsizlikka berilmay doston yakunida yana o‘z oilasini birlashtira oladi. Xolbeka obrazi romanik eposdagi xotin-qizlar obrazining eng go‘zal namunasi hisoblanadi. Chunki, u boshqa romanik eposlardagi ayollar singari pari sifatida yoki fantastik ko‘rinishda emas, oddiy ayol sifatida reallikka asos bo‘la oladigan holda namoyon bo‘ladi. Xolbeka obrazi qalban ma‘shuqalikdan onalikkacha bo‘lgan mashaqqatli ma‘naviy yo‘lni bosib o‘tgan ayol bo‘lib gavdalanadi. Koreys folklorida ham feminizm g‘oyasi va ayollarning roli haqida bir nechta afsonalar mavjud:

“Arang afsonasi” (Choson davri) asari magistratning qizi haqida hikoya qiladi. Uni enagasi aldab, kechasi tashqariga chiqishga majbur qiladi, shundan so‘ng uning nomusiga tegib, o‘ldirishadi. Asar davomida uning arvohi bo‘lajak sudyalarni ta‘qib qilib, ulardan biri omon qolguncha va arvoh yordamida Arang qotilini aniqlamaguncha ularni qo‘rquvdan o‘ldiradi.

Yana bir koreys ijodidan hisoblangan “Kumixo” asari to‘qqiz dumli tulki haqida bo‘lib, u turli koreys xalq ertaklarida uchraydi. Bu tulki odamga aylanganda, u ayol ko‘rinishiga kiradi. Bu ayolning o‘ziga xos xususiyatlaridan biri uning yovuz fe‘l-atvori hisoblanadi. U qirolning marhamatiga sazovor bo‘lib, bu kuchdan yovuz ishlarni bajarish uchun foydalanadi. Uning uch oyoqli itning qo‘lidan o‘lishi qo‘lga kiritgan shohlikning osmon tomonidan rad etilishini anglatadi.

“Quyosh va oy qo‘shiqlari” deb nomlangan ushbu koreys xalq ertagi oilaviy hayotdagi qiyinchiliklarni namoyish etadi. Ertak davomida er doimo muammo tug‘diradigan ahmoqona qarorlar qabul qiladi, ammo dono xotin o‘limigacha birga bo‘lishlari uchun ularning muammolarini hal qilish yo‘lini topadi. O‘limdan keyin ular Quyosh xudosi va oy ma‘budasiga aylanishadi. Ushbu ertak ko‘plab shamanistik afsonalar singari, ayol aqlli va tajribali, erkak esa ahmoq va qobiliyatsiz ekanligini ko‘rsatadi.

“Dangum bokira qiz afsonasi” asari – bu rohibdan homilador bo‘lgan va uch egizakni dunyoga keltirgan oliyjanob oilaning qizi haqidagi hikoyadir. Keyinchalik ular Jesokning uchta Xudosi ga aylanishadi. Asar qahramoni o‘limidan so‘ng tug‘ilish va qishloq xo‘jaligi ma‘budasi, shuningdek, qishloqlarning himoya ma‘budasi bo‘ladi.

“Segenbonpuri” yoki “Chachongbi dehqonchilik ma‘budasi” deb nomlangan asar – Chachongbi yer ma‘budasi Jimosinning yaratilishi haqidagi qahramon hikoyasidir. Ushbu asar dehqonchilikning kelib chiqishini (Shimoliy Dakota), erkak va ayolning kombinatsiyasi qanday qilib farovonlik va unumdorlikka olib kelishini ko‘rsatadi. Chachongbi sevgilisini

topish uchun jannatga boradi va sinovdan o'tganidan keyin unga uylanadi. Sevgilisi bo'lgan ayol isyonni to'xtatadi va beshta don bilan taqdirlanib, Chachongbi bilan birgalikda yerga qaytib kelishadi .

“O'lik ruhlarni yer osti dunyosiga olib boradigan ma'buda” (Yettinchi Malika) asari o'liklarni narigi dunyoga olib boradigan shaman ma'budasining kelib chiqishi haqida yozilgan. U ota-onasi tomonidan go'dakligida haydab chiqarilgandan so'ng ko'p yillar o'tgach, ota-onasi kasal bo'lib qolganida, ularni davolay oladigan yagona bola bo'lib qoladi.

“Jeju oroliga ko'chib o'tgan ilon ma'budasi” deb nomlandan asar Chilsong ma'budalari(odamlarni boy qilish uchun donni himoya qiladi) va Chilsong marosimi haqidagi ertakdir. Ertak zodagon oilaning qizi nikohdan oldin homilador bo'lganligi uchun haydab chiqarilishi bilan boshlanadi. Keyin u qutiga solinadi, suvga tashlanadi va Jejudo qirg'og'iga tushadi. U ilonga aylanadi va yetti ilon qizini tug'diradi, yettinchi qizi hovlida Chilsong ostida yashirinib, ochiq havoda ilon ma'budasiga aylanadi, onasi esa yopiq ilon ma'budasiga aylanadi. Asar davomida ular donning himoyachilari sifatida tasvirlanadi.

Xulosa qilib aytganda, “Xalq og'zaki ijodi – so'z san'ati” deganimizda, shuningdek, ertakchi, baxshi, qo'shiqchi, askiyaboz, latifachi ijrochilarning tinglovchilarga bag'ishlayotgan ma'naviy lazzatini ham unutmaslik lozim. Xalq qo'shiqlarida aks etgan his-tuyg'u, ichki kechinmalar; ertaklardagi g'aroyib voqealar; dostonlardagi go'zal tasvirlar, eng avvalo, zargarona tanlangan so'zlardan iboratligi, ikkinchidan, ularning mahorat bilan ijro qilinishi asrlar davomida xalqimizga zavq bag'ishlagan. Shuning uchun ham mazkur asarlar o'zbek va koreys xalqi ma'naviy hazinasining bebaho qadriyatlari sifatida hamisha e'zozlangan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Имомов К., Мирзаев Т., Саримсоков Б., Сафаров О. Узбек халк огзаки поэтик ижоди. - Т.: Укитувчи, 1990.
2. «Храм Аранг». Национальный фольклорный музей Кореи.
3. Сим, Ву Джанг (2014). «Женщина-герой, победившая японцев». Энциклопедия корейской народной культуры.
4. "Культурная оригинальная форма: игра в загробную жизнь против вместе с богами". CultureContent.com (на корейском)
5. Лим, Ён Суб (2018). Анимация с точки зрения культурного оригинала. Книги по коммуникации.